

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Хмельницький національний університет
кафедра практичної психології та педагогіки

« Роль та місце психолого-педагогічної підготовки в професійному розвитку та становленні особистості сучасного фахівця в умовах євроінтеграції »

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
19-20 квітня 2012 року

Хмельницький 2012

УДК 159.9+37.013.77(4)
ББК 88:74
Р 68

Рекомендовано до друку Вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 8 від 29 березня 2012 р.).

Редакційна колегія:

Каденко О. А., доктор медичних наук, професор (*головний редактор*);

Кулешова О. В., кандидат психологічних наук, доцент;

Подкоритова Л. О., кандидат психологічних наук, доцент;

Гаврилькевич В. К., кандидат психологічних наук;

Параскевич Л. Г.

Роль та місце психолого-педагогічної підготовки в професійному розвитку та становленні особистості сучасного фахівця в умовах євроінтеграції : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Хмельницький, 19–20 квітня 2012 р.) / [ред. колегія : д. мед. н., проф. О. А. Каденко (голов. ред.), к. психол. н., доц. О. В. Кулешова, к. психол. н., доц. Л. О. Подкоритова та ін.] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Хмельницький нац. ун-т, Каф. практ. психол. та педагог., Хмельн. обл. громад. організація «Центр сексуального та репродуктивного здоров'я». – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 218 с.

У збірнику представлені тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «*Роль та місце психолого-педагогічної підготовки в професійному розвитку та становленні особистості сучасного фахівця в умовах євроінтеграції*», яка відбулась 19–20 квітня 2012 року в м. Хмельницькому на базі Хмельницького національного університету за ініціативи кафедри практичної психології та педагогіки. Збірник адресований науковцям, аспірантам, студентам, а також усім, хто цікавиться сучасними науковими дослідженнями в галузі психології, педагогіки, соціології.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за науковий та літературний зміст опублікованих матеріалів несуть їх автори. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

Збірник матеріалів конференції підготовлений до друку кафедрою практичної психології та педагогіки Хмельницького національного університету.

Електронний варіант збірника розміщено на сайті кафедри практичної психології та педагогіки Хмельницького національного університету <http://www.tur.km.ua/kpp/>

При передруку публікацій посилання на збірник обов'язкове.

ЗМІСТ

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

АНТОНОВА З. О. Формування економічної соціалізації підлітків	8
БАЗИКА Є. Л. Особливості психічного стану та міжособистісних стосунків членів педагогічного колективу, мотивованих на інноваційну діяльність	9
БОНДАРЕНКО В. В. Психологічний аналіз наукових підходів до проблеми професійної готовності фахівця по роботі з персоналом у сучасній психологічній науці	10
БОХОНКОВА Ю. О. Соціально-психологічні особливості поведінкових стратегій у ситуації життєвих змін	12
ВИДИШ М. М. Особистість в умовах суспільної трансформації	14
ВІРНА Ж. П. Професійні адикції особистості сучасного студента	15
ГАВРИЛЬКЕВИЧ В. К. Опитувальник загальних особливостей характеру (адекватності самооцінки, алекситимії та ставлення до серця)	17
ГАПОНЕНКО Л. О. Розвиток рефлексивного спілкування у професійній взаємодії студента-психолога з вчителем	20
ДЕМ'ЯНЮК М. Б. Деякі аспекти дослідження особистості в дискурсі психоаналізу	21
ДЯЧОК Н. В. Теоретичний аналіз проблеми вивчення творчих здібностей	23
ЖИДКО М. Є., КАЛАЙТАН Н. Л. Створення типології навчальної ідентичності як показника розвитку особистості студентів вищих технічних навчальних закладів	25
ЗАБОЛОЦЬКА С. І. Особистість і діяльність вихователя дитсадка як чинник становлення моральних форм поведінки дошкільників	27
ЗАМЩАК М. І. Психологічні аспекти становлення моральної самооцінки молодших школярів	29
ГУМНОВА О. Б. Особливості психокорекційної роботи зі студентами з негативними психічними станами	31
КАМІНСЬКА А. М., УСАТЕНКО О. М., ПОЛЯНИЧКО О. М. Художній твір як засіб глибинного пізнання психіки людини	33
КИЯШКО Д. Ю. Здатність до самоуправління як умова подолання страхів особистості в юнацькому віці	35
КОВАЛЬЧУК І. В. Деякі аспекти формування іншомовної комунікативної культури особистості студента	37
КОШИРЕЦЬ В. В. Особистісний простір як умова самореалізації сучасного студента	39
КОШОНЬКО Г. А. Психологічні аспекти комунікативної компетентності майбутніх практичних психологів	40
КУЛЕШОВА О. В. Особливості діяльності організаційного психолога	42
ЛАЗОРЕНКО О. В. Психологічна підготовка прикордонників як фахівців екстремального виду діяльності	44
ЛЕФТЕРОВ В. А. Психологическая практика: современное состояние и перспективы развития	46
МАНЖОС А. В. Ответственность как фактор профессионального становления личности	48
МАЧУШНИК О. Л. Проблема формування пізнавальної активності майбутніх психологів у процесі їх професійної підготовки	49
МИХАЛЬЧЕНКО Н. В. Психологічний аналіз успішності студента вищого навчального закладу	51
НАГОРНА А. О. Соціальні та біологічні чинники, які впливають на рівень емоційного інтелекту майбутніх практичних психологів	53

ОСІНСЬКА М. М.	
Дослідження рівня креативних здібностей у педагогів творчих спеціальностей	55
ПАРАСКЕВИЧ Л. Г.	
Формування у майбутніх психологів позитивної мотивації до професійної діяльності	55
ПОГОРІЛЬСЬКА Н. І.	
Ставлення батьків до дитини як психологічний ресурс особистості	57
ПОПЕЛЮШКО Р. П.	
Причини розвитку синдрому професійного вигорання у практичних психологів	59
ПРИПІПКО О. Ф.	
Авторитет військовослужбовця Військової служби правопорядку ЗСУ: критерії його оцінки та складові	61
РОМАНЮК Л. В., РОМАНЮК В. Г.	
Психологія становлення цінностей особистості в університетському просторі	63
РОССОВА М. М.	
Проблема визначення потенціалу імпліцитного психологічного впливу вчителя	64
СВЯТЕНКО Т. В.	
Формування сучасного етичного мислення майбутніх лікарів – важливіша складова в професійному розвитку та становленні особистості сучасного фахівця в умовах євроінтеграції	66
СЕЛІВАНОВА С. М.	
Гра як засіб розвитку взаємин дітей дошкільного віку	68
ТОМАРЖЕВСЬКА І. В.	
Становлення професійної самосвідомості особистості студентів-психологів як умова ефективної діяльності професіонала	70
ТОМЧУК М. І., ШЕВЧЕНКО В. В.	
Психолого-педагогічні засади підготовки психологів до професійної діяльності	72
ФЕДОРЧУК В. М.	
Емоційна компетентність майбутніх фахівців	73
ЯКОВИЦЬКА Л. С., ЛОМОВА Т. О.	
Гуманістична самореалізація особистості у науково-технічній діяльності	75
ЯРОСЛАВ Л. О.	
Особливості уявлень майбутніх вчителів про конструктивний потенціал конфлікту	77

СУЧАСНІ ОСВІТНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

КІЈО Р.	
Nowe standardy kształcenia nauczycieli w polskim systemie szkolnictwa wyższego od roku akademickiego 2012/2013	80
KUBIAK-SZYMBORSKA E.	
Problemy kształcenia profesjonalistów w szkole wyższej – szanse i możliwości	82
TOMASZEWSKA-LIPIEC R.	
Technologie informacyjne w zakładach pracy szansą rozwoju pracowników	84
ZAJĄC D.	
Profesjonalizm zawodu nauczycielskiego	85
АЛЕКСЕЄВ О. Л.	
Особливості підготовки військовослужбовців Державної прикордонної служби України для охорони закордонних дипломатичних установ	87
БАРАНОВСЬКА Л. В.	
Проблема готовності науково-педагогічного працівника галузевого вищого навчального закладу до організації професійного спілкування зі студентами	87
БЕРЕГОВА Н. П.	
Мотивація як аспект розвитку особистості у дистанційному навчанні	90
БЕРЕКА В. Є.	
Використання інформаційних технологій – умова гармонізації інтелектуального та емоційного факторів навчання	92
БЕЦ І. О.	
Формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників як педагогічна проблема	94
ВАРГАТА О. В.	
Технологія використання структурно-змістової моделі організаційно-методичних засад управління естетичним вихованням учнів загальноосвітнього навчального закладу	96

ВАСІВ С. В.	
Результати впровадження технології формування готовності до фізичного самовдосконалення майбутніх офіцерів-прикордонників	98
ГАЛУС О. М.	
Психолого-педагогічні засади адаптації першокурсників до навчання у виші	99
ГАПЧЕНКО О. В.	
Особистість в системі педагогічної діяльності	101
ГЛАДКОВА В. М.	
Служба акмесинергетичного забезпечення професійного розвитку керівних кадрів у галузі освіти	103
ГНИДЮК О. Я.	
Історичні аспекти підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з населенням прикордоння	105
ГОМОНЮК О. М.	
Особливості формування професійно-педагогічної культури майбутнього соціального педагога	106
ГРИЦІВ В. Б.	
До проблем моніторингу професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи	108
ГУМЕННИКОВА Т. Р.	
Модель неперервної підготовки майбутнього педагога до розвитку особистості вихованця	109
ДЖИГУН Л. М.	
Викладання зарубіжної літератури з використанням інноваційних психолого-педагогічних технологій	111
ДЗЯНА О. С.	
Значення виробничої практики у формуванні конфліктологічної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування	113
ДІДЕНКО О. В.	
Особливості підготовки та перепідготовки персоналу Прикордонної поліції Республіки Румунія	115
ЗАХАРОВА Т. Й.	
Конкурентоспроможність студентської молоді: деякі питання теорії і практики	117
ІСАЄВА І. Ф.	
Психолого-педагогічна складова змісту професійної підготовки персоналу Федеральної поліції Німеччини	119
КАБАШНІЮК В. О.	
Лабораторні роботи з «Валеології» як форма організації самостійної роботи студентів	121
КАЛЮЖНИЙ В. О.	
Професійно важливі якості-властивості прикордонного керівника як представника предметної професійної системи «людина-людина»	122
КАРАПУЗОВА Н. Д., ЗІМНИЦЯ Є. А.	
Педагогічна ергономіка як складова змісту професійної підготовки майбутніх учителів	124
КАТРЕВИЧ Л. В.	
Особливості професійної підготовки вчителів гуманітарних дисциплін	125
КОБИЛЯНСЬКА І. В.	
Організація профільного навчання у старшій школі іспанії	126
КОВАЛЬЧУК І. В.	
Використання комп'ютера в управлінні соціально-реабілітаційною службою	128
КОЗАЧЕНКО С. М.	
Теоретичні аспекти формування ціннісно-сислової компетентності майбутніх учителів	129
КОЗУБЦОВ І. М.	
Євроінтеграційні принципи в основі реформування сучасної освітньої концепції професійної підготовки вчених	131
КОЛОМІЄЦЬ А. М., СУПРУН М. В.	
Упровадження інноваційних технологій навчання в системі магістратури	133
КОЛОМІЄЦЬ Л. І.	
Сучасні вимоги щодо професійної психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до забезпечення наступності навчання дітей	135
КОМАР Т. В.	
Організаційно-педагогічні аспекти підготовки фахівців соціономічного профілю	137
КОРКІШКО О. Г.	
Асистентська практика як важлива складова підготовки майбутнього професіонала	139
КОСТЕНКО Д. В.	
Організаційно-педагогічні умови підвищення ефективності управління вищим навчальним закладом	140

КРУК С. Л.	
Використання ідей Маніфесту гуманної педагогіки при викладанні навчальних дисциплін у вищій школі	142
КУЛЕШОВА В. В.	
Вимоги до особистості викладача технічних дисциплін	143
ЛАЗАРЄВА Т. А.	
Цілі та зміст креативного навчання з харчових продуктів майбутніх інженерів-технологів	145
ЛИТВИНЕНКО О. В.	
Проектування освітнього процесу, як один із ефективних методів здійснення педагогічної діяльності	147
ЛОХВИЦЬКА Л. В.	
Про деякі аспекти розвитку моральності у становленні особистості дошкільника	149
ЛУЦЬКИЙ О. Л.	
Характеристика змісту управлінської компетентності керівних кадрів Державної прикордонної служби України	151
МАТЕЮК О. А.	
Сучасні чинники розвитку національної самосвідомості та етнічної української культури	152
МІХЄЄВА Л. В.	
Інтерактивні методи вивчення педагогічних дисциплін	153
НОВІКОВА Т. Л.	
Характеристика соціокультурних цінностей майбутніх офіцерів-прикордонників	155
ОЛЕКСАНДРЕНКО К. В.	
Деякі аспекти створення моделі конкурентоздатного спеціаліста	156
ОСАУЛЬЧИК О. Б.	
Проблема формування творчого потенціалу студента в процесі позааудиторної виховної роботи вищої школи	158
ПАЩЕНКО С. Ю.	
Технологія підготовки майбутніх педагогів вищої школи до участі у міжнародних освітніх програмах	160
ПЕРЕТЯГА Л. Є.	
Роль голосової культури у підготовці майбутніх вчителів	163
ПЕТРУК Н. К.	
Гуманістичне виховання в системі університетської освіти	164
ПОДКОРИТОВА Л. О.	
Визначення рівня загальної обізнаності з дисципліни «Тренінг креативності»	165
ПОТАПЧУК Є. М.	
Проблемні аспекти професійної підготовки майбутніх психологів	167
ПУЛИМ В. О.	
Особливості післядипломної підготовки офіцерських кадрів Збройних Сил України	168
РОМАНОВСЬКА Л. І.	
Розвиток особистісного потенціалу членів дитячих громадських об'єднань у процесі соціально-педагогічної підтримки їх діяльності	169
РУДЕНОК А. І.	
Використання компютерних технологій в корекційній роботі з дітьми з обмеженими можливостями	171
САЯПІНА С. А.	
Система вищої педагогічної освіти як соціально-педагогічний феномен	173
СІТАЛЮ О. О.	
Неперервна освіта і проблеми навчання дорослих: акмеологічний аспект	175
СМАЛИУС Л. Н.	
Самовдосконалення у процесі фахової підготовки психологів	177
ТАРАН І. В.	
Зміст та особливості застосування індивідуальних освітніх маршрутів у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів	179
ТИМЧЕНКО-МІХАЙЛІДІ Н. С., ФРОЛОВА Н. В.	
Систематизація професійно-етичних якостей – умова успішної професійної підготовки майбутнього фахівця	181
ТОКАРЧУК О. М.	
Формування професійної математичної компетентності фахівця галузі економіки	182
ХМУРИНСЬКА Т. О.	
Умови ефективного формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів	183
ХУДЯКОВА В. І.	
Основні тенденції в розвитку соціальної перцепції менеджерів	185

ЧИСТЯКОВ С. А. Моделі спілкування педагога з навчальною групою (психологічний аспект)	188
ШАВРОВСЬКА Н. В. Лабільність мислення педагога як передумова успішного розвитку обдарованої дитини	189
ЯКИМЧУК Т. В. Психолого-педагогічна робота у пенітенціарних закладах	191

МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

БУЛАСЬВСЬКА О. В. Професійне спілкування середнього медичного персоналу як детермінанта їх професійної діяльності	193
ГАВРИЛЬКЕВИЧ В. К. Емоційно-особистісні якості дорослих як фактори патогенезу ішемічної хвороби серця	194
КАБАШНЮК В. О. Духовність і здоров'я людини	196
КАДЕНКО О. А., ТОМАРЖЕВСЬКА І. В. Індивідуально-особистісні особливості хворих на псоріаз	198
КАСПРІК Н. М. Психологічні прояви схильності до наркотичної залежності учнів професійно-технічних навчальних закладів та напрямів її профілактики	200
КОЩІЙ В. Р. Стрес та невротичні розлади	201
ЛЕВИЦЬКА Т. Л. Психотерапія методом символ драми	203
ЛОЗИНСЬКА Л. Ф. Психолого-педагогічні аспекти становлення толерантної особистості майбутнього лікаря	204
ПУДОВА С. С. Формування професійної етики майбутніх лікарів у процесі вивчення медичної та біологічної фізики	206
СУРГУНД Н. А. Проблема психологічного забезпечення психічного здоров'я працівника соціальної сфери	208
ХАНЕЦЬКА Н. В. Основні психотерапевтичні концепції підготовки фахівців психологічної сфери	210
НАШІ АВТОРИ	213

С. 49

УДК 159.923.2

О. Л. МАЧУШНИК

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Підготовка спеціалістів належного рівня кваліфікації є першочерговим завданням для кожного освітнього закладу. Вона є головною і потребує нових підходів та рішень у змінних соціальних умовах. Молоді спеціалісти повинні бути не лише добре навченими та освіченими, вони повинні бути готовими швидко і якісно використовувати набуті знання на практиці та вміти за потреби самостійно поповнювати їх. Ще видатний російський педагог К. Д. Ушинський зазначав, що слід постійно пам'ятати про те, що "потрібно передавати учневі не лише ті чи інші знання, але й розвивати в ньому бажання і здатність самостійно, без вчителя, засвоювати нові знання" [3, с.500].

Вміння та бажання постійного пошуку нових необхідних знань відрізняє, крім іншого, посереднього фахівця від висококваліфікованого. Тому проблема формування та розвитку у молодого фахівця пізнавальної активності ще на етапі навчання у ВНЗ потребує пильної уваги викладачів. Питанням підготовки фахівців-психологів присвячені роботи О. Бондаренка, І. Булах, С. Васківської, П. Горностая, Т. Говорун, Л. Долинської, С. Максименка, В. Панка, Н. Пов'якель, Ю. Приходько, М. Савчина, В. Семиченко, Т. Титаренко, Л. Уманець, Н. Чепелевої, Т. Яценко та багатьох інших вчених-психологів.

Вважається, що пізнавальна активність є однією із найвагоміших складових у фаховій підготовці, показником, який свідчить про її якість. Проте й досі досягнення високого рівня розвитку пізнавальної активності студентів залишається відкритим питанням для психолого-педагогічної науки і практики. Значний вклад у вивчення цієї проблеми внесли вчені-педагоги та психологи Д. Богоявленська, Л. Божович,

С. 50

Л. Виготський, П. Гальперін, Л. Головань, О. Запорожець, М. Ігнатенко, Г. Костюк, Р. Лемберг, О. Леонтьєв, Л. Лісіна, В. Лозова, О. Матюшкін, М. Махмутов, Н. Менчинська, В. Моляко, Н. Половникова, С. Рубінштейн, Н. Талізін, Т. Шамова, М. Шкіль, І. Якиманська та інші.

Проте прямих шляхів вивчення пізнавальної активності досі немає. Дослідження згаданих авторів у першу чергу присвячені опису шляхів та засобів розвитку пізнавальної активності у дошкільників та учнів середньої школи. Досі невеликою є кількість робіт, у яких розглядаються особливості пізнавальної активності саме студентської молоді [1; 2; 4 та ін.]. Досліджень, які б стосувалися вивчення особливостей розвитку пізнавальної активності та її ролі в процесі підготовки психологів у ВНЗ, нами не виявлено.

Ми приєднуємося до думки вчених про те, що пізнавальна активність є складним психологічним утворенням, яке являє собою єдність пізнавальної, емоційної та вольової сфер людини. Пізнавальна активність – це вибіркова пізнавальна спрямованість людини на предмети та явища оточуючої дійсності.

Завданням даної роботи є вивчення пізнавальної активності студентів-психологів. База дослідження – Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова, Житомирський державний університет імені Івана Франка та Житомирський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом. У констатувальній частині дослідження взяли участь 360 майбутніх психологів перших – п'ятих курсів. Для вивчення пізнавальної активності було використано ряд діагностичних методів (тестування, опитування, анкетування, метод аналізу продуктів діяльності та інші). Кількісна обробка даних здійснювалася за допомогою методів математичної статистики із використанням програми STATISTICA 6.0.

Аналіз отриманих результатів дозволив нам виділити декілька груп, до яких ми віднесли студентів із високим, середнім та низьким рівнем пізнавальної активності, а також виділити студентів із різним ставленням до професії, яку вони отримують, та із різними планами на майбутню професійну діяльність. В рамках формування частини дослідження було розроблено програму розвитку пізнавальної активності майбутніх психологів. Було сформовано експериментальну та контрольну групи досліджуваних по 60 осіб у кожній. До цих груп ввійшло по дві академічні групи із приблизно однаковими показниками пізнавальної активності досліджуваних.

Зі студентами експериментальних груп проводилися заняття один раз на тиждень впродовж двох місяців. Кожне заняття включало: виконання письмових завдань, обмін досвідом, конструювання, програвання, аналіз та обговорення реальних ситуацій, вилучених із психолого-педагогічної практики, вправи із самоаналізу та домашнє завдання. Реалізація даної програми, як свідчать результати контрольного

експерименту, дозволила нам, в цілому, розв'язати завдання формування та розвитку пізнавальної активності студентів-психологів. Це виявилось як у підвищенні кількісних та якісних показників пізнавальної активності, так і в усвідомленні студентами важливості тих знань, які вони отримують в процесі професійної підготовки у ВНЗ.

У досліджуваних контрольних груп динаміка змін за більшістю показників виражена на низькому рівні чи не спостерігається зовсім. Отже, можемо констатувати, що суттєвих відмінностей з попередніми результатами нами виявлено не було. Відмінність між показниками пізнавальної активності досліджуваних експериментальних груп до формуючого експерименту та після нього виявилася статистично значущою, що, в свою чергу, є підтвердженням того, що засобами цілеспрямованого розвитку видається можливим формувати та розвивати дане утворення. У експериментальних групах зменшилася кількість студентів із негативним ставленням до можливості у подальшому працевлаштуватися за фахом, зросла якість підготовки студентів до занять, також збільшилася кількість оцінок високого та найвищого рівнів. Студенти стали більш активними на заняттях, при підготовці до них частіше беруться за виконання пошукових та творчих завдань, на заняттях значно збільшилася кількість запитань до викладачів стосовно матеріалу, що вивчається.

В результаті проведеного формувального експерименту ми отримали збільшення кількісних та якісних показників пізнавальної активності студентів – майбутніх психологів, що дозволило нам говорити про дієвість запропонованої нами програми "Розвиток пізнавальної активності", та можливість її використання для формування та розвитку пізнавальної активності студентів.

Література

1. Алексєєнко Т. А. Пізнавальна активність студентів / Т. А. Алексєєнко // Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти: Науково-методичний збірник. – К., 1994. – С. 317-320.
2. Голєва З. В., Іванова О. К. Пізнавальна активність як умова розвитку творчого мислення студента / З. В. Голєва, О. К. Іванова // Активізація творчого мислення студента: Зб. статей. – К.: Вища школа, 1976. – С. 23-29.
3. Ушинський К. Д. Твори у 6 томах // К. Д. Ушинський. – Т. 2. – К.: Рад. школа, 1954. – 560 с.
4. Яворовская Л. М. Особенности познавательной активности студентов как предпосылка использования групповых форм обучения / Л. М. Яворовская // Сборник научных работ аспирантов Харьковского государственного университета. – Харьков, 1992. – С. 194-198.